

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію Гудзієнко Людмили Рахматуллаївни за темою
**«Творчість Наталі Вергун в дискурсі відновлення національних орієнтирів
в образотворчому мистецтві України другої половини XX – початку XXI
століть»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Актуальність теми дисертації визначена відсутністю комплексного дослідження творчості художниці Наталі Вергун в контексті розвитку національно орієнтованого образотворчого мистецтва України другої половини XX – початку XXI століття. Приналежність мисткині до харківської художньої школи у 1960-1980-ті рр. зумовлювало її творчий поступ та рефлексії в рамках визначеного ідеологічного соцреалізму, водночас власних ціннісних орієнтацій у руслі відродження національного мистецтва, що позначилося на авторській манері, художній мові та прийомах реалізації концептуальних ідей у творах. Самобутня творчість Наталі Вергун та її внесок в українське мистецтво відзначений державними нагородами, зокрема званням «Народний художник України» (1997). Разом з тим, вивчення її творчості в руслі «суворого стилю», інтерпретації фольклору, розмаїтих живописних і графічних практик, позначених експериментом та національною спрямованістю, є важливим та актуальним, оскільки репрезентує тенденції та запити часу, самореалізацію мисткині у ньому, її свідомий вибір тем та засобів вираження.

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірність і новизна. Наукова новизна, положення, результати та висновки дисертації забезпечуються комплексним підходом у вирішенні поставленої мети та завдань визначеними методами, апробацією наукових результатів. Наукову новизну дослідження характеризують такі положення: здійснено комплексне дослідження творчості слобожанської художниці Наталі Вергун; уведено до наукового обігу масив нових, маловідомих і невідомих живописних та графічних творів; систематизовано та проаналізовано фахові джерела, присвячені творчості

художниці, зокрема і періодичні видання; виявлено витоки формування творчої особистості художниці на тлі історичних зрушень середини XX ст.; здійснено всебічний аналіз графічних творів Наталі Вергун; виявлено трансформації в художній мові мисткині в різні періоди творчості; визначено національну основу творчості мисткині. *Уточнено* місцезнаходження та шляхи надходження творів художниці до музеїв і приватних зібрань України; тенденції соцреалізму, «суворого» стилю, фольклоризму, імпресіонізму, фовізму у творах Н. Вергун. *Доповнено* мистецтвознавчий аналіз творів художниці, зокрема аналіз творів початку XXI століття; дані про виставкову діяльність художниці; значення і роль творчості Наталі Вергун для розвитку національного образотворчого мистецтва України.

Рекомендації щодо використання результатів та висновків дисертації.

Дисертацію виконано згідно плану наукової роботи кафедри теорії та історії мистецтв ХДАДМ із підготовки наукових кадрів в межах держбюджетної теми «Історико-теоретичні аспекти українського мистецтва доби постмодернізму: універсальне й специфічне» (Протокол № 12 від 22.02.2022), наукової теми кафедри «Синтез і взаємодія мистецтв в художньому просторі України 1990-х – 2020-х рр.». Тему дисертації затверджено протоколом (№ 7 від 21.11.2021) кафедри ТІМ та рішенням Вченої ради ХДАДМ (Протокол №16 від 03.12.2021).

Результати дослідження поглиблюють уявлення про діяльність митців Харківщини в контексті відродження національно орієнтованого мистецтва України. Їх практичне значення полягає у впровадженні в навчальні програми з історії українського образотворчого мистецтва, спецкурси з української культури. Висновки дисертації окреслюють перспективи подальшого вивчення персоналій Харківської художньої школи та напрямків її діяльності у другій половині XX – початку XXI століть.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності. Зміст дисертації визначені метою та завданнями, об'єктом і предметом дослідження. Дисертація має логічну структуру, що відповідає вимогам. Мета дослідження та вирішення поставлених завдань знаходять втілення у чотирьох розділах, які підкріплені висновками. Загальний

обсяг дисертації становить 289 с., основний текст роботи подано на 145 с., містить список використаних джерел і 4 додатки (А – список наукових публікацій; Б – список ілюстрацій; В – альбом; Г – проспектафічні джерела).

У *Вступі* обґрунтовано актуальність теми, вказано зв'язок з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету і завдання, визначено об'єкт, предмет, хронологічні та територіальні межі, методи дослідження, джерельну базу, наукову і теоретичну новизну, теоретичне і практичне значення роботи, особистий внесок, подано результати апробації, структуру і обсяг роботи.

У першому розділі – *«Стан наукової вивченості теми, джерельна база та методика дослідження»* за темою роботи проаналізовано 159 літературних джерел, що показує рівень наукового опрацювання теми дослідження. Із аналізу публікацій вітчизняних учених, відмічено монографію В. Немцової «Харківська художня школа», в якій, зокрема, розглянуто творчість Наталі Вергун. Різні аспекти творчих здобутків і значення творчості мисткині висвітлювали А.Бойко, В. Романовський, які приділяли увагу її виставковій діяльності. В цьому руслі дослідниця відзначає і публікації-репортажі з виставок у періодичних виданнях. Серед них вагомими вказано публікації А. Півненко. Характеризуючи творчу стратегію художниці у контексті часу дослідниця долучала фундаментальні праці українських учених, в яких висвітлювались традиції і тенденції українського мистецтва вказаного періоду.

Визначено джерельну базу дослідження та методику, яка уможливила поєднання підходів і методів для розв'язання поставлених задач, а саме принцип системності та історизму, методів аналізу, синтезу, аналогій, узагальнення, порівняння. Вказано, що твори Наталі Вергун, які зберігаються в музеях України, а також репродукції творів, були систематизовані за певними критеріями, що підтверджують національне спрямування мисткині та актуальність вибраного напрямку дослідження.

У другому розділі – *«Національний світогляд мистецтва Наталі Вергун»* розкрито основні чинники, які вплинули на становлення світоглядних засад мисткині та її відношення до дійсності у творчому поступі. На цьому шляху відзначено роль її батька, українського поета І. Виргана, який прививав любов

до рідної землі, наставників у навчальних студіях (Л. Чернова), ХДХУ (М. Сліпченко), ІЖСА ім. М. Репіна (А. Мильников.). В майстерні Л. Чернова Наталя опановувала рисування з натури, водночас самостійно освоювала принципи плерного живопису. Концепти «природа» і «людина» стали визначальними у її творчості, їх пізнання та відображення засобами графіки та живопису у різні періоди творчості мало свою оригінальну та самобутню форму. Аргументовано, що орієнтація на національне мистецтво і пошук власних тем і мотивів було осмисленим і під час навчання в художньому училищі під керівництвом М. Сліпченка, який тяжів до плерного живопису, в якому увиразнював красу українського краєвиду. Підкреслено, що у прагненні оволодіти ремеслом, молода художниця вступає в ІЖСА ім. М. Репіна, де навчався Тарас Шевченко, ставить за мету творчо зростати, пізнавати нові прийоми методи роботи над твором, вивчаючи зокрема творчість улюбленого українського мистця. Відмічено, що викладач інституту А. Мильников прагнув розкрити в молодих художниках їх індивідуальність, що сприяло і самореалізації Наталі Вергун. Показано, що його метод викладання ґрунтувався на засадах мистецтва старих майстрів, а реалізм у передачі образів допомагав розкрити їх внутрішній психологічний стан. Здобутий досвід мисткині впроваджувала в КДХІ на викладацькій посаді в майстерні монументального живопису. Її творчий поступ в цей час формувався під впливом колег, зокрема багатогранної творчої особистості Т. Яблонської, яка часто експериментувала, поєднуючи прийоми реалізму, модернізму, народного мистецтва. Аргументовано, що переїзд до Харкова на запрошення А. Мильникова сприяв подальшій творчій і викладацькій роботі художниці в ХХІІ, її активній участі в колективних виставках і відкриття персональної виставки в ХХМ як результат її багаторічної праці під кураторством А. Півненко. Українська тема в творах мисткині досить широко представлені у темах, образах, мотивах, інтерпретації концептів, архетипів – «Земля», «Дім», «Мати».

У третьому розділі – *«Живопис і графіка Наталі Вергун в контексті українського образотворчого мистецтва другої половини ХХ – початку ХХІ століття»* – розкрито творчі практики мисткині у різних видах (живописі і графіці) та напрямках мистецтва, зокрема «суворому» та «фольклорному» стилях.

Доведено, що її творчий доробок є різноманітним за жанрами, тематикою, стилістикою, засобами виразності, техніками, уточнено, що провідними жанрами були пейзаж і жанрова картина. Вказано, що слідуючи напрацюванням С. Світославського, С. Васильківського, О. Сластіона та ін., мисткиня розвивала традиції жанрового живопису, поєднуючи образ природи і побуту селян. Продовжуючи цю тему дослідниця відзначає, що з середини ХХ століття у мистецтві відбувається відродження культурних смислів та значень, актуальною стає нова рецепція фольклору. Відзначає, що для Наталі Вергун інтерпретація української культури в її розмаїтих проявах була виявом культурної ідентичності в написаних образах жінок в строях, козаків-Мамаїв і т.д. Знаковими у творчості мисткині став цикл робіт «Рідна земля» (1969-1972) з актуалізацією героїв сучасності, «Пори року» (1970-1983). Підкреслено, що у своїх розмаїтих практиках та експериментах художниця творчо еволюціонувала, привносячи у авторську манеру рис напрямів модернізму, насамперед імпресіонізму та постімпресіонізму. Важливою для її поступу була і графіка, в якій розроблялися різні композиційні та колористичні прийоми. У 1950-1980-х вона створила цикл ілюстрацій для дитячих книг.

У четвертому розділі – *«Твори Наталі Вергун в музейних та приватних колекціях»* – висвітлено стан збереження творів мисткині у музеях України та приватних зібраннях. Досліджено зібрання Харківського художнього музею, в якому з 1970 року почалась формуватися колекція творів авторки (наразі їх 182). Невелика кількість робіт (10) представлена у Національному художньому музеї України, а також музеях обласного і районного значення. Цьому сприяла діяльність Дирекції виставок Спілки художників України. Відзначено, що Фонді Гриньових зберігаються 5 творів. Важливою подією в формуванні творчого спадку Наталі Вергун стала її передача на тимчасове зберігання до збірки ХХМ 399 творів, датованих 1950-2018 роками. Дослідницею систематизовано і класифіковано твори за видами і жанрами мистецтва.

Мова та стиль викладення результатів. Дисертація написана українською мовою з дотриманням правил наукового викладу результатів дослідження, принципів академічної доброчесності, оформлена відповідно до

вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях. Основні наукові положення та результати дослідження викладено у 10 публікаціях: 3 – у наукових фахових виданнях України категорії «Б»; 6 – апробаційного характеру у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 – додаткова.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Враховуючи комплексність дослідження, позитивно оцінюючи його наукове і практичне значення, висловимо деякі зауваження та побажання:

1. В дисертації Ви визначили хронологічні межі дослідження творчості Наталі Вергун, акцентуючи увагу на типову для художників ситуацію поєднувати практики виконання творів у стилістиці соцреалізму і творити, відповідно до власних уподобань і ціннісних орієнтирів. Як узгоджувалось це в стосунках мисткині і влади?

2. На вашу думку, представлені в музейних і приватних збірках твори мисткині та наявні в виданнях репродукції чи дають цілісне уявлення про її творчий шлях і формування власної візії?

3. Чи плануєте продовжувати дослідження даної теми для підготовки і публікації видання про художницю Наталю Вергун?

Висловлені зауваження, роздуми і побажання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, її наукову новизну й практичне значення, а мають рекомендаційний характер.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Дисертація «Творчість Наталі Вергун в дискурсі відновлення національних орієнтирів в образотворчому мистецтві України другої половини ХХ – початку ХХІ століть» є самостійним завершеним дослідженням, що характеризується науковою новизною, достовірністю результатів дослідження, ґрунтовними висновками, має теоретичне і практичне значення, за обсягом, змістом, викладом, оформленням відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р. за № 155/30023 та пп. 9-18 «Про затвердження

вимог до оформлення дисертації» (зі змінами) та норм Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а здобувачка Гудзієнко Людмила Рахматуллаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація.

Офіційний опонент:
доктор мистецтвознавства,
старший науковий співробітник,
професор кафедри візуального мистецтва і дизайну
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтва

